

Nr 25.

Ankom till Riksdagens kansli den 28 mars 1911 kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af
11 § i lagen angående äganderätt till skrift.*

I en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 139, har herr *Fridtjuv Berg* anfört följande:

»Lagen om äganderätt till skrift innehåller en bestämmelse att såsom eftertryck icke måtte anses, om delar af tryckt skrift eller, där den är af ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera arbeten hämtad samling, som göres för att tjäna till bruk vid gudstjänst eller vid den elementära undervisningen i läsning, musik eller teckning eller till historisk framställning, dock att detta icke gäller där skriften är författad enkom för dylik för den elementära undervisningen afsedd samling, om förbehåll mot eftertryck gjorts.

Emellertid har det visat sig, att denna rätt kan på ett för författarnes intressen högst betänkligt sätt missbrukas i för skolan utgifna s. k. läseböcker.

För några år sedan ansåg sig Sveriges författareförening böra inlägga gensaga emot en i stor skala tilltagen aftryckning af ett större antal författares arbeten, som utgafs såsom ett slags läsebok. Saken slöts då med förlikning i godo, i det efter skiljedom, förlagsfirman erbjöd sig betala skadestånd. Något juridiskt prejudikat vanns alltså den gången icke.

Andra exempel på uppenbara missbruk föreligga också. Så har en skriftställarinna, som särskildt vunnit sig ett namn såsom författare för barn, måst finna sig i, att i en samling på omkring 100 sidor icke mindre än 50 upptagits af hennes visor och sagor.

I en annan läsebok lär större delen af Gustaf af Geijerstams »Mina pojkar» blifvit aftryckt.

Äfven andra exempel på att den nämnda paragrafens medgifvande begagnats i allt för stor utsträckning, skulle kunna anföras.

Det har ock försports, att man i läseböcker ärnar tillgodogöra sig stora delar af, särskildt för ungdomens undervisning, skrifna verk.

Det ligger i sakens natur, att dylika »lån», som öfverskrida gränsen för hvad rimligtvis hänsyn till skolans undervisningslitteratur kan påkalla, måste verka skadligt för afsättningen af vederbörande författares skrifter och kränka deras rätt att få uppbära frukten af sitt arbete.

Sveriges författarförening, vid hvars årssammanträde 1909 klagomål häröfver anförts, har ock uttalat sig för rättelse i berörda missförhållande. Man finner ock, att i den utländska lagstiftningen denna rätt att begagna författares verk i läseböcker är mera begränsad, där den ens är medgifven. Så bestämmer dansk lagstiftning, att man har rätt att begagna »enskilda stycken, för läse- och skolböcker, dock först två år efter utgifningsårets utgång, och i Norge för samlingar till kyrko- och undervisningsbruk tio år efter utgifningsårets utgång; i Finland har man rätt att intaga »smärre skrifter och utdrag» i arbeten afsedda för undervisning; i Italien har man endast frihet att återge delar af ett arbete, »om det icke sker i syfte att göra en vinst»; i Ryssland har man rätt att i undervisningsskrifter intaga stycken ur andra arbeten, dock högst $\frac{1}{3}$ af desamma och under villkor, att låntagarens egen text är minst dubbelt så stor som lånet; i Tyskland får man i samlingar för kyrko- och undervisningsbruk upptaga uppsatser af mindre omfång, dikter eller mindre delar af skrifter; i Österrike får lånet icke öfverskrida ett tryckark ur det begagnade arbetet. I flera länder saknas all tillåtelse för läseboksutgifvare att utan ersättning upptaga författares arbeten; så exempelvis i Frankrike, Storbritanien, Förenta staterna, Nederländerna, Portugal, äfven om man i praxis, inom rimliga gränser, medger en citationsrätt.

Det torde vara befogadt, att äfven vår lagstiftning i detta hänseende skyddar författares välförstådda intressen, helst det bör kunna ske utan att i ringaste mån kränka undervisningens.

I detta syfte tillåter jag mig föreslå,

att andra och tredje styckena i 11 § af lag angående äganderätt till skrift må få följande ändrade lydelse:

»Icke heller må såsom eftertryck anses, att i musikaliskt arbete ord aftryckas såsom text eller att mindre delar af tryckt skrift, eller, där den är af ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera arbeten hämtad samling, som göres för att tjäna till bruk vid gudstjänst eller vid den elementära undervisningen i läsning, musik eller teckning eller

till historisk framställning; dock må hvad nu sagts icke gälla, där skriften är författad enkom i ändamål att intagas i sådan för den elementära undervisningen afsedd samling, som nyss nämnts, samt förbehåll mot eftertryck blifvit gjordt vid skriftens början. I dylik, för den elementära undervisningen afsedd samling må emellertid icke mer än sammanlagdt ett sextonsidigt tryckark af en författares skrifter, utan hans eller hans rättsinnehafvares medgifvande, kunna intagas.

Då annan skrift sålunda begagnas, skall författaren uppgifvas, så framt hans namn finnes å skriften utsatt.»

Från den i lagen angående äganderätt till skrift den 10 augusti 1877 uttalade allmänna regeln om författares uteslutande rätt att genom tryck mångfaldiga sin skrift hafva i särskilda fall vissa undantag meddelats. Sålunda stadgas bland annat i 11 § af berörda lag, att såsom eftertryck icke skall anses, att delar af tryckt skrift eller, där den är af ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera arbeten hämtad samling, som göres för att tjäna till bruk vid gudstjänst eller vid den elementära undervisningen i läsning, musik eller teckning eller till historisk framställning. Genom den på Riksdagens initiativ tillkomna lagen den 17 juni 1908 begränsades den sålunda stadgade inskränkningen i författar-rätten till att icke gälla, då skriften vore författad enkom i ändamål att intagas i sådan för den elementära undervisningen afsedd samling, som nyss nämnts, samt förbehåll mot eftertryck blifvit gjordt vid skriftens början.

*Utskottets
yttrande.*

Motionären har i sin ifrågavarande framställning sökt påvisa, att den oförmälda rätten att eftertrycka annans skrift vore alltför vid, samt för rådande af bot härå påyrkat viss af honom formulerad ändring i berörda stadgande, hvarigenom sagda rätt skulle begränsas dels beträffande hvarje sådan samling, som nyss nämnts, till att kunna omfatta endast mindre delar af en skrift, dels vidkommande för den elementära undervisningen afsedd samling sålunda, att under inga förhållanden mer än ett sextonsidigt tryckark af en skrift skulle utan författarens samtycke få i samlingen intagas.

Lika med motionären synes det äfven utskottet, som om den gällande lagstiftningen i nämnda hänseende mer än nödvändigt ingriper i författares rätt. Ett lämpligare afvägande af de intressen, hvarom här är fråga — å ena sidan den allmänna bildningens och den vetenskapliga forskningens berättigade anspråk att obehindradt få tillgodogöra sig vissa tryckta alster och å den andra författares anspråk på rättsligt skydd för

sitt arbete — synes därför utan kränkning af de nämnda intressen, som här stå emot författarens, böra kunna föranleda en jämkning i berörda lagstiftning till den sistnämndes förmån. Att en sådan i någon form är af behovet påkallad, synes framgå af de missbruk, hvartill den för närvarande rådande friheten i förevarande hänseende understundom ledt. Förefintligheten af ett behof i nämnda afseende vinner, såsom motionären framhållit, ytterligare stöd såväl af den utländska lagstiftningen, hvilken härutinnan i allmänhet försätter författaren i en gynnsammare ställning än den svenska, som äfven af ett af Sveriges författareförening år 1909 på förekommen anledning i ämnet gjordt uttalande.

Enligt hvad utskottet inhämtat, är den gällande lagstiftningen angående litterär och konstnärlig äganderätt för närvarande föremål för omarbetning inom kungl. justitiedepartementet.

Vid sådant förhållande har utskottet, utan att ingå i närmare pröfning af det af motionären formulerade förslag till lagändring i förevarande afseende, ansett lämpligast, att det öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att i samband med nämnda arbete upptaga det af motionären nu afsedda spörsmålet till beaktande på sätt, som under nämnda lagarbete kan finnas lämpligast.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen i anledning af ifrågavarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, i hvad mån begränsning må böra ske i den i 11 § af lagen angående äganderätt till skrift medgifna rätt att i sådan ur flera arbeten hämtad samling, som där omförmäles, intaga delar af tryckt skrift, samt för Riksdagen framlägga det förslag, som däraf kan föranledas.

Stockholm den 28 mars 1911.

På lagutskottets vägnar:

ERNST HÅKANSON.

Herrar *Söderbergh* och *Lindhagen* hafva anhållit få antecknad, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.